

Egy nagy filológiai apparátussal megírt színház-világtörténelemnek lenne a feladata igazolni ezt a fent vázolt Törvényt, mely ritmikus rendbe foglalja a széthulló jelenségeket és amely biztos Ariadne-fonál a jelenségek zúrzavarában.¹ A hivatalos esztétika által lenézett színház, ha be tudja bizonyítani azt, hogy nem áll a Törvényen kívül, helyet követel majd magának nemcsak az egyetemes kultúrtörténelemben az emberiség sok más jelensége mellett, de az irodalomtudomány és művészettudomány mellett is mint önálló diszciplína : mint saját, külön problémáival viaskodó *színházstudomány!* . . .

Németh Antal.

AZ ÖREGÚR.

MÉLTÓZTATIK parancsolni? Ide, csak ide tessék, nem kell várni, hogy kellene! Arcápolást parancsol? Igenis, tessék csak helyet foglalni, méltóságod, rögtön kezdhethük. Manikűr is lesz . . . ? A belvárosi szalón szőke tulajdonosnője, madame Rose, mindezt már úgy tudta, hogy ha álmából ébresztették fel, akkor is egyfolytában csicseregte végig a vendégnek megfelelő mondókát. A vendég pedig jelen esetben sovány, de jólöltözött öregúr volt, aki vaktában is méltóságos . . . Ünnepeyes sötét ruhát viselt, gomblyukában fehér szekfű illatozott s kicsit zavartan pislogott körül : észre ne vegyék rajta, hogy még nem volt ilyen helyen . . . Különös eltévelyedettséggel ijedelme szorongatta. A szépészet titkait eddig csak tavaly elhunyt felesége s férjhezment leánya praxisából ismerte s íme, most ő maga is . . . Nagyot nyelt a zavaros illatokkal telt levegőből, aztán rántott egyet a gallerján s elhatározta, hogy kedélyes lesz :

— Igen, madame, teljes arcápolás és manikűr is. A fő, hogy szépek legyünk és hét órára végezzünk, mert várnak és nem szeretnék elkésni — mondta olyan hangon, mint akinek mindennapi kenyere az ilyesmi ; aztán titokban még egyet nyelt s körültekintett. A szép, világos emeleti helyiség üres volt egészen, csak a szomszédteremből hallszott valami motoszkálás, de az már a hölgyeknek fenntartott rész volt. Rosszul megy — villant át agyán s erre egyszerre önérzetre kapott. Elvégre, ha kozmetikai szalón, akkor abból él, hogy szépülésre vágyó egyének keresik fel. Urak számára jobbra, hölgyeknek balra s örüljenek, ha valaki ide is betéved, pont !

— Tessék, kérem — sürgölődött a «madame» — egy óra alatt készen leszünk. Hétre tetszett mondani? Talán színházba méltóztatik, valami jó darabba . . . ?

¹ E kis tanulmány írója 1933 február elején kezdi meg előadásorozatát a Szabad Egyetem kurzusainak keretében (VIII., Múzeum-körút 4—6. II. 12. terem) a *Színház világtörténelme* címén, mely a fenti történetfilozófiai elgondolás bizonyítása lesz. Szerk.

— Nem. Ma más dolgom van . . . — Hátradólt a mély karosszékben s összecsucsorította száját :

— Ó, ó, kis nő bizonyára . . . Eltaláltam? — kedveskedett tovább a madame, aki értett annyira a vendégek nyelvén, hogy általában el szokta találni. A vendég hervadt keze a szék karfáján lógott, s vékonyra csipett szája kifejezett mindent, amit esetleg nyitott szájjal nem is fejezhetett volna ki. Vizeskék szeme csillogott a meglepődéstől :

— Kis nő, no persze, nem járunk kis nők után. elég volt. Azok amilyen kedvesek, olyan ragadósak. Most úriasszony van soron — s vágott a szemével : — szép, szőke asszonyka, prima minőség . . .

— Fialat?

— Fialat? Már hogy kérdezhet ilyent? Persze, hogy az. Csak nem járok öreg satrafák után, nézze meg az ember — mókázott műfelháborodással s rögtön utána engedelmesen dugta fejét a gőzbura alá, mely úgy elnyelte őt, mintha valami üstökös szippantotta volna fel és sovány kis alakja árván lógott ki belőle az ürbe . . .

— Tizenöt esztendőt fog fiatalodni méltóságod, mire innen kikerül — buzgólkodott a madame s összekacsintott a segédkező manikűrös leánnyal. — Majd meglátja, sikere lesz a hölgnél, garantálom. Amiben ugyan anélkül sem kételkedném, hisz oly fiatal, hogy igazán megszégyelhetnék magukat a mai nyeszlett ficsurok . . . Hogy is tudja valaki így megőrizni azt a drága, aranyos kedélyét . . .

Az úrnak magának is tetszett az az aranyos öreg méltóságos, aki az ő személyében ott csücsült a villamosszékben s adta a vén kujont. Fel is pöffeszkedett a bura alatt s miközben forró cseppekben verejtékezett az eljövendő randevuért, prüszkölve krákogta :

— A mai fiatalság nem ér egy fabatkát sem. Már úgy értem, hogy a férfiak, mert a nők, az más. A nők édesek . . .

Madame Rose elfintorította orrát s titokban kedvetlenül sóhajtott : ki tudja, mire gondolt. A burát leszedték a paciens fejről s a manikűrösleány törülközőt borított reá :

— A kedély hiányzik a mai fiatalokból — hápogta — a kedély. Én bizony nem cserélnék egyikkel sem, pedig már elmúltam ötven esztendő . . .

— Ne tessék már mondani, senkise hinné — sápítózott madame Rose, aki biztos volt benne, hogy elmúlt a méltóságos már hatvan is. Aztán a háta mögé állt s kemény kézzel munkába vette a képét. Valami ördögös módszer villámgyors tempójában gyúrni és pofozni kezdte. Szegénynek a szeme káprázott, de nem védekezhetett, a madame lelkesen ütögette s a szemtelen manikűrleány néha elfordult s belenevetett valamelyik üres szegletbe. Kamillagöz és körömlakk illata felhőzött a kis teremben, ahonnan két óra leforgása után megifjodva kelt ki s kissé dült lélekkel, de mosolyogva távozott az öregúr.

— Kremmer Vilmos miniszteri tanácsos vagyok — világosította fel búcsúzásul a madame-ot, ami teljesen felesleges volt; de viszont

igaz se volt. Kremmer úr csak nyugalmazott számtanácsos volt, aki azonban saját házában lakott, jókora adót fizetett s így érdemben nem állott hátrább egy igazi méltóságosnál sem. Mint mondani szokás, köztiszteletnek örvendett; ám amint most, kezében sétapálcával, gomblyukában fehér szekfüvel, peckesen lefelé lépkedett a lépcsőn, arca ünnepi puderes, parfómös, keze manikürtől csillogó: a köztisztelet eszébe se jutott. A nő járt az eszében, aki ma este randevúra várja s erre olyan szívdobogást kapott, hogy mire leért az utcára, egy percre meg kellett állnia.

Tegnap este történt s ez is az élet egyik csodája, hogy miért történnek dolgok bizonyos időkben, mikor megtörténhettek volna már évekkal előbb is Alapjában véve már sokszor gondolt reá, hogy nincs senkije. Pedig nagyon vágyott már egy kis melegségre . . . de persze, nehéz dolog, valami ostoba kalandba, az ő korában, nem bocsátkozhatott. Amit az utca s a véletlen kínált, izléstelen komédia, nem neki való; jó szóra, gyöngéd, finom asszonyi barátságra sóvárgott: igen, inkább csak barátságra . . . Mellesleg arra is gondolt, hogy szegényleány legyen, akinek senkije sincs s akit ő támogatna, s ezzel lángoló hálát és ragaszkodást ébresztene benne, amit ő viszont nemes önzetlenséggel igyekezne elhárítani, de éppen ezáltal örökre megtartani . . . Sok év előtt, még felesége életében, volt is egy viszonya; úrileány volt, hivatalba járt s mellesleg énekelni tanult. Aztán férjhezment valami mérnökhöz . . . Akkoriban kissé kényelmetlen is volt az ilyen lekötöttség, a családja miatt folyton titkolóznia kellett s szinte örült, hogy megszabadult tőle. Most azonban már senkitől se függ, senkise szólhat bele az életébe . . . és tegnap az a nő!

Jól emlékezett, hogy a keze vonta először magára a figyelmét, amint ott az étteremben, szokása szerint egyedül vacsoráztatott s a szomszéd asztal mellett megpillantotta a szintén magányosan üldögélő, gyászruhás nőt. Szép, fehér keze volt s karcsú és fehér az egész asszony. Jobbkezén jegygyűrűt viselt . . . Nem látszott túlságosan fiatalnak de, disztíngvált és kellemes jelenség volt. Hát így kezdődött, így, a kezével.

És a hajával folytatódott, mert le akarta tenni a kalapját a székre s a gyászfátyol a karkötőjébe akadt s mikor felnyúlt, hogy megigazgassa a frizuráját, a kalap lecsúszott a földre. Pincér nem volt éppen a közelben s erre ő, Kremmer úr, felugrott s udvariasan felvette a kalapot s a fogastra akasztotta. És aztán a szemével folytatódott, mert az asszony rápillantott — milyen meleg, mosolygó tekintete volt! — és bájosan megköszönte a szívességét. Ezzel már kész is volt az ismeretség, Kremmer hamar bemutatkozott s engedelmet kért, hogy az asztalához ülhesen. És következtek a többi részletek: az ajka . . . igen, a szép, vékony szája, amely oly fájdalmasan rándult meg, amikor elmesélte, hogy özvegy, félévvel ezelőtt halt meg az «áldott, jó ura» s azóta nem volt még egy jó napja sem, oly elhagyatott s úgy vágyik egy megértő, hű baráti szívre . . .

Magától értetődő, hogy ezekután még elmentek együtt kávéházba, bort ittak s Kremmer úr ott helyben tisztábajött azzal, hogy amire oly régóta vágyódott, a megálmodott, utolsó, szép szerelem ott ül előtte, fekete ruhában, fehér arccal, szelíden és szolidan és Ibolyának hívják. Csak ki kell nyujtania érte a kezét és ugyan ki tilthatná meg, hogy megtegye? Ötvenhat évének csak az Isten s az anyakönyv a tudója, mert ő maga semmit se tud róla. Megfogta hát az özvegy puha kezét s saját özvegyi ajkához vonta, az pedig nem húzódott el tőle, sőt inkább oda-simult barátságosan . . .

Végül is, úgy éjfél tájban, abban állapotok meg, hogy ma este meglátogatja.

* * *

Alig ért le az utcára, a legelső kirakatban megnézte magát. A kirakatban lámpa ragyogott s az öregúr kikészített arcát megaranyozta a villanyfény. Ejha, gondolta fiatalosan s utánafordult egy nőnek, aki nagyon rábámult. Aztán kihúzta magát s átment a túlsó oldalra ; a Váci-utca felé kanyarodott.

Ám egyszerre fájni kezdett. Már sötétedett, a lámpák egymásután gyultak fel s az ő végtagjaiban nyirkos hideg terjengett s szívében is minden lépéssel csak hült a nagy hév, amelyet odafenn, Madame Rose-nál, a sok hangos fecsegéssel úgy magára tudott melegíteni. Talán a sok beszéd visszahatásaképen, egyszerre ellankadt. Önkéntelenül is taxi után nézett, de aztán eszébe jutott, hogy még korán van, az asszony a Ferenc-körúton lakik, ide öt perc kocsin s nem akart korán érkezni. Ki tudja, talán ő is szépítgeti magát, az édes. Talán leszaladt bevásárolni, vagy más dolga akadt, Isten őrizz, hogy mindjárt első megjelenésével zavart okozzon . . . Ezen el akart érzékenyülni, de inkább csak fáradt és türelmetlen volt. Dehát azért is, tavasz van, május eleje s lám, mennyi nép tolong az utcán.

Hát ő is tolongani fog s lemegy a Dunapartra. Még félórája van, autón akkor is jókor odaér.

Egy pillanatra sem akart elfelejtkezni arról, hogy most új élet kezdődik számára s nagyon elszomorította, hogy közérzete kezdett egészen a régi lenni. Közérzete azt súgta neki, hogy ő ilyenkor otthon ujságot szokott olvasni, vagy rádiót hallgat s aztán szépen felöltözködik s elmegy a Karsaihoz, vagy a Hoffmanhoz, vacsorálni. Szépen leül az asztalhoz s megeszik egy kis menüt, megiszik egy félliter kadarkát s aztán elmegy moziba, vagy gyalog hazasétál, vagy esetleg benéz a lányáékhöz, egy negyedórára. És nem szokott tavaszi estéken a Duna-korzón mászkálni, mert fárasztja a sok nép, a lárma és legkevésbé sem szokott ilyen szeladonmódra feszíteni, mert a dereka már rég lemondott az ilyen aktivitásról, visszavonult a magánéletbe s különben se törekedett soha valami feltűnő szereplésre. Kispolgár volt világéletében ; a szerelem szép, nagyon szép dolog, kétségtelenül, de . . . Például

milyen szép dolog volt az a tegnapi, olyan hangulatos és befejezett ügy, szinte kár, hogy folytatni kell . . .

Hopp ! Ezt már nem gondolta végig, hisz különben is bolondság volt. Amint céltalanul téblábolt és húzta az időt, a sétányon, egy padon, fiatal párt pillantott meg ; nézegetni kezdte. Valami történhetett közöttük, a leány sirt s a fiú babusgatva vigasztalta. A leány azonban komolyan sirt, sőt néha hangosan és dühösen gesztikulálva rángatta magát és szemrehányásokat tett, arca csunya volt a könnyektől, a fiú meg nevetett s tréfásan csitította s minél inkább kedveskedett, a lány annál indulatosabb lett. Végül észrevették az öregot, aki őket bámulta. A fiú mérgesen fordult meg, most már ő is haragudott, toppantott a lábával s végül felkelt s magával cipelte a leányt is . . .

Köznapí dolog, nem volt benne semmi érdekes ; és Kremmer urat mégis különös izgalom szállta meg. Ibolya, Ibolya — emlékeztette magát gépiesen, de ez az idegen dolog beleakaszkodott s húzta maga után. Ez az idegen dolog szövetkezett egy másik idegen dologgal, ami benne magában motoszkált . . . Randevuja időpontja egyre közeledett s ő, mintha meg akarna felejtkezni róla, vagy kibuvót keresne a késésre, vagy Isten tudja, mintha mindenáron affért akarna előidézni, a fiatalok nyomába szegődött s csak ment utánuk, mint valami detektív. A híd felé haladtak ; a leány most már rendbeszedte magát, kissé csendesebben viselkedett s a fiú néha visszanezett az öregúrra. Az pedig egyre a sarkukban lépkedett s kihívóan fixirozta őket. Tudta, hogy lehetetlenül viselkedik, de valami olyasmit is érzett, hogy így kell ennek lenni s átengedte magát a véletlen akarátának, hogy ne érjen rá a maga dolgát fontolgatni . . . Amint feljutottak a lépcsőn, megálltak egy percre ; a fiú át akarta vezetni párját a tulsó oldalra, de az hirtelen kitepte magát a kezéből s futni kezdett . . . Erre a fiú káromkodott egyet, dühösen, tétovázva megfordult s az öregre nézett . . . Egy pillanat volt az egész : Kremmer úr közvetlen előtte állt s gúnyosan a képébe vigyorgott ! Erre a suhancnak is fejébe szállt a vére — valami durvát kiáltott s mellbelökte ; azután elszaladt ő is a lány után . . .

Az egész lökés annyi se volt, hogy máskor megingott volna tőle s az öregúr mégis szépen, simán, úgy ahogy volt, manikűrösen és fehér szekfüvel a gomblyukában, mintha csak erre várt volna, meglódult és elterült a földön . . .

Akkor aztán egyszerre nagyon megnyugodott. Első érzése az volt, hogy nagyszerű, most fekszem és elnyulhatok . . . Arccal felfelé fordult, szemét behunyta, de mindenről tudott, ami vele történt. Érezte, hogy kis eső szemerkél és összekeveri bőrén a pudert. Kalapja leesett fejéről, szépen vasalt kabátja összegyűrődött a dereka alatt. Jó puha vackot képezett a testének. Így van jól — gondolta csendesen s még gyűröttebbre furta maga alatt . . .

Kis csődület támadt. A rendőr letérdelt s széttárt két karján csuklóban megragadva a ruhát, széles mozgásokat végzett vele.

— Mi az, egy ember összeesett? — hallott egy női hangot ijedezni. — Biztosan az éhségtől, szegény . . . A tömeg mormogott s Kremmer úr arra gondolt, hogy ilyen tönkretett külsővel nem mehet el Ibolyához . . . Vége a randevunak, vége.

S ekkor, mintegy varázslatra, lelki szemei előtt megjelent az ágya : a *saját* ágya, amelyben félóra mulva kényelmesen kinyújtózik, csendesen elolvassa az esti lapot s aztán békésen elalszik. És megjelent a Karsai-vendéglő képe, ahová most egy ideig nem jár el, ellenben Hoffmannál fog vacsoráztatni, nyugodtan, egyedül s utána abba a moziba megy, ahová kedve tartja. Nem kell senkit kíséretnie s késő éjfélekig fennmaradnia, nem kell játszania az ifjú hőst. És erre olyan megnyugvás szállta meg, mintha valami veszedelemből szabadult volna ; kinyitotta a szemét s felült.

A rendőr hátrábtolta a tömeget s Kremmer úr feltápáskodott. Valamit mormogott : — Nincs semmi bajom, megbotlottam, egy kis szédülés . . . — megköszönte a segítséget, aztán fájásra ütődött derekát dörzsölgetve, kalapját keresgélte . . . A rendőr mosolygott :

— Hát máskor jobban tessék vigyázni — azzal útrabocsátotta.

Egy kapualjában aztán megállt, elővette zsebtükrét s belenézett. Fehér szekfűje félszáron lógott, szemöldöke mellett gyanús, sáros folt . . . Siralmas látvány volt. A dereka is sajgott, de mégis olyan elégedetten nézegette magát, mintha valami gyönyörűt látott volna :

— Hát így csakugyan lehetetlen . . . hogy elmenjek hozzá — mormogta ; s ha nem lett volna éppen sírhatnékja, hát szinte nevetni tudott volna, boldogan.

Nagy Berta.

CSODA.

*Mi tartja fenn az éhezöket,
Mért elevenek az oduk?
Minek él az, kinek sebébe
A sors naponta belerúg?*

*Kinek ruhája szennyes foszlány,
S kalácsa földön lelt kenyér,
Ki hidak alatt alszik télen,
Az úton hova mendegél?*

*Ki jobb időket sosem láthat,
Minek vár mára holnapot?
Mily gyönyört ad az élet annak,
Kinek ágya csak rongy vacok?*

*Kinek helye templomban nincs benn,
Csak kinn a küszöbök előtt,
Szenvedések szenvedéséhez
Minek akar az új erőt?*

*A sír közel minden keservhez,
Ott nem kell vérezni tovább,
Hogy nem hull mind önként beléje,
Isten, a legnagyobb csodád!*

Falu Tamás.